

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

(найменування центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки)

Національний університет «Запорізька політехніка»

(повне найменування закладу вищої освіти)

Кафедра «Дизайн»

(найменування кафедри, яка відповідає за дисципліну)

ЗАТВЕРДЖУЮ»

Ректор (перший проректор)

20__ року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ППВ01.2 «САДОВО-ПАРКОВЕ ТА ЛАНДШАФТЕ ПРОЕКТУВАННЯ»

(код і назва навчальної дисципліни)

спеціальність 191 «Архітектура та містобудування»
(код і найменування спеціальності)

освітня програма (спеціалізація) Архітектура та містобудування
(назва освітньої програми (спеціалізації))

інститут, факультет Фізико-технічний інститут, факультет будівництва, архітектури та дизайну
(найменування інституту, факультету)

мова навчання державна

Робоча програма «Садово-паркове та ландшафтне проектування» для студентів
(назва навчальної дисципліни)
 спеціальності 191 «Архітектура та містобудування»
 освітня програма (спеціалізація) Архітектура та містобудування
(назва освітньої програми (спеціалізації))

« 14 » 02, 2020 року - 14 с.

Розробники канд. філос. наук доцент, Захарова С.О.
(вказати авторів, їхні посади, наукові ступені та вчені звання)

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри «Дизайн»

Протокол від « 03 » 03 2020 року № 6

Завідувач кафедри «Дизайн»
(найменування кафедри)

« 03 » 03 2020 року (підпис) (І.С.Рижова)
(прізвище та ініціали)

Схвалено науково-методичною комісією факультету
 будівництва, архітектури та дизайну
(найменування факультету)

Протокол від « 05 » 03 2020 року № 5

« » 2020 року Голова (підпис) (В.О.Савченко)
(прізвище та ініціали)

_____ 2020 рік

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 5,5	Галузь знань <u>19</u> (шифр і найменування)	(вибіркова)	
Модулів – 2	Спеціальність (освітня програма, спеціалізація) <u>191 – Архітектурата містобудування</u> (код і найменування)	Рік підготовки:	
Змістових модулів –		1-й	1-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання _____ (назва)		Семестр	
Загальна кількість годин - 165		2-й	2-й
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3,86 самостійної роботи студента – 7,13	Освітній ступінь: <u>магістр</u>	14 год.	4 год.
		Практичні, семінарські	
		44 год.	10 год.
		Лабораторні	
		год.	год.
		Самостійна робота	
		107 год.	136 год.
Індивідуальні завдання: год.			
Вид контролю: залік			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 54,2%

для заочної форми навчання – 11,9 %

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Зміст курсу: Історія виникнення і розвитку садово-паркової та ландшафтної архітектури; стилі у садово-парковому та ландшафтному мистецтві; ергономічні методи проектування ландшафтних об'єктів з урахуванням нормативних міжнародних та державних вимог.

Метою курсу є проектування об'єктів ландшафтної архітектури і дизайну. При вивченні дисципліни систематизують основні поняття та підходи вирішення завдань ландшафтного проектування переважно міських територій різного призначення.

Завдання дисципліни: підготовка студентів до творчого проектування ландшафтних об'єктів різного функціонального призначення з врахуванням містобудівельних та ландшафтних особливостей територій відведених під проектування.

У результаті вивчення курсу студент повинен отримати:

загальні компетентності:

ЗК02. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності;

ЗК06. Здатність вчитися та оволодівати сучасними знаннями.

ЗК07. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК08. Здатність генерувати нові ідеї (творчість, креативність).

ЗК09. Здатність накопичувати інноваційні знання, володіти сучасними інформаційними технологіями.

фахові компетентності:

С(Ф)К06. Здатність до розуміння теорії містобудування: формування систем розселення, районного планування, урбаністики, структури генерального плану, економіки містобудівних систем, благоустрою та інженерному обладнанню територій, реновації територій, естетики архітектурно-містобудівного середовища.

С(Ф)К12. Володіння засобами проектного моделювання виконання технічних зображень методами і прийомами художньої і комп'ютерної графіки для використання в науково-теоретичному дослідженні архітектурно-дизайнерському і ландшафтному проектуванні, а також в проектах реконструкції і реставрації пам'яток історичного, прогностичного та існуючого архітектурного, містобудівного і ландшафтного середовища

С(Ф)К19 Знання історії виникнення і розвитку садово-паркової та ландшафтної архітектури; стилі у садово-парковому та ландшафтному мистецтві; ергономічні методи проектування ландшафтних об'єктів з урахуванням нормативних міжнародних та державних вимог.

С(Ф)К21. Знання та розуміння особливостей виробництва і використання сучасних будівельних матеріалів і технологій при прийнятті концептуальних, експериментальних

прогностичних проектних рішень щодо оздоблення екстер'єрів та інтер'єрів будівель і споруд, малих архітектурних форм проектах благоустрою міських і ландшафтних територій, концептуальних проектах реконструкції та реставрації історичних і сучасних пам'яток архітектури і містобудування.

С(Ф)К24 Знання і розуміння, основ загальної типології видів і форм середовища, фактори і компоненти формування й експлуатації містобудівних, архітектурно-середовищних і ландшафтних об'єктів, ергономічних принципів проектування

очікувані програмні результати навчання:

ПРН1. Реалізувати знання основних понять, термінів і значень, професійної мови спілкування в сфері архітектури та містобудування: теорії архітектури, реконструкції, реставрації архітектурних об'єктів, ландшафтної архітектури, інформаційних технологій в архітектурі.

ПРН3. Знати алгоритм проектних дій, що базується на певній моделі пошуку архітектурно-просторової організації об'єкта, розробленої за принципами теорії самоорганізації (програма-завдання → рішення ззовні → рішення зсередини → концепція).

ПРН10. Розвивати теоретико-методологічні та типологічні підходи до вирішення проблем формування архітектурно-містобудівного та ландшафтного середовища.

ПРН 14. Знати основні засади, принципи і розділи державної нормативної бази, створеної для розробки архітектурно-містобудівних, архітектурно-середовищних і ландшафтних проектів, проектів реконструкції та реставрації існуючих об'єктів.

2. Програма навчальної дисципліни

МОДУЛЬ 1. ІСТОРИЧНЕ ФОРМУВАННЯ ПРИНЦИПІВ САДОВО-ПАРКОВОЇ АРХІТЕКТУРИ

ТЕМА 1. Садово-паркова архітектура Давнього Світу

Історія ландшафтного дизайну Древнього Єгипту Асирії і Вавілонії, облаштуваність першої стоянки первісної людини. Початок ландшафтного дизайну в цілому й утилітарному напрямку. Перші сади на території Єгипту і древньої Месопотамії в XX -XV столітті до н.е.

ТЕМА 2. Садово-паркова архітектура епохи античності

Садово-парковий дизайн Древньої Греції з вільним плануванням і структурою композиції. Об'єкти озеленення - як герони (священні гаї), філософські сади і приватні сади. Священні гаї, суспільні сади, сади при віллах, сади-іподроми, сади-перестіли у Древньому Римі.

ТЕМА 3. Іспано-мавританський сад

Аркади, екзотичні рослини, які відповідають кліматичним умовам: мандарини, кипариси, апельсини, олеандр. Вільна висадка рослин. Газони і декоративне заощення.

ТЕМА 4. Сади і парки Середньовіччя

Мавританський тип садів. Закрита прямокутна або квадратна ділянка, галявина, обгороджена ґратами, з алеями, прикрашена фонтаном і піднятими газонами квітів, декоративний фруктовий сад

ТЕМА 5. Садово-паркова архітектура епохи Відродження

Рельєф. Вода. Рослинність. Планування

ТЕМА 6. Стил ь італійського барокко

Передумови виникнення. Особливості планування. Використання ландшафтних компонентів.

ТЕМА 7. Французький класицизм

Особливості планування. Зорове розширення простору. Домінування палацу. Зонування паркової території

ТЕМА 8. Садово-паркове мистецтво Англії

Пейзажний тип парку. Засновники ландшафтних парків в Англії. Прийоми композиції пейзажу

ТЕМА 9. Японський сад

Формування, композиційні принципи. Вплив релігійних концепцій

ТЕМА 10. Садово-паркове мистецтво в Китаї

Велика китайська стіна. Емоційна спрямованість садів. Водойми і їх значення у садах.

МОДУЛЬ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЛАНДШАФТНОГО ПРОЕКТУВАННЯ

ТЕМА 1. Загальне поняття ландшафтного дизайну

Основи ландшафтного дизайну. Компоненти ландшафтного дизайну. Зелені насадження. Малі архітектурні форми

ТЕМА 2. Стил ь у ландшафтному дизайні

Історичні стилі, індивідуальні стилі, еkleктика

ТЕМА 3. Формування об'єктів ландшафтного проектування

Внутрішня ідея. Об'ємно-просторова структура. Зорове сприйняття.

ТЕМА 4. Основні принципи проектування і формування ландшафтів

3. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	усь ого	у тому числі					усьог о	у тому числі				
		лк	пр	лаб	інд	с.р.		лк	пр	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
МОДУЛЬ 1. ІСТОРИЧНЕ ФОРМУВАННЯ ПРИНЦИПІВ САДОВО-ПАРКОВОЇ АРХІТЕКТУРИ												
тема 1. Садово-паркова архітектура Давнього Світу	11	1	8			2	9	1	2			6
тема 2. Садово-паркова архітектура епохи античності.	5	1				4	4					4
тема 3. Іспано-мавританський сад	5	1				4	4					4
тема 4. Сади і парки Середньовіччя	11	1	8			2	8		2			6
тема 5. Садово-паркова архітектура епохи відродження	5	1				4	11	1				10
тема 6. Стил ь італійського барокко	5	1				4	10					10
тема 7. Французький класицизм	9	1	6			2	12		2			10
тема 8. Садово-паркове мистецтво Англії	7	1				6	10					10
тема 9. Японський сад	6					6	10					10
тема 10. Садово-паркове мистецтво в Китаї	6					6	10					10
Всього за модулем 1	70	8	22			40	88	2	6			80
МОДУЛЬ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЛАНДШАФТНОГО ПРОЕКТУВАННЯ												
тема 1. Загальне поняття ландшафтного	18	2				12	23	1	2			20

дизайну											
тема 2. Стили у ландшафтному дизайні	16	2	8			8	21	1			20
тема 3. Формування об'єктів ландшафтного проектування	14	2	8			6	11				11
тема 4. Основні принципи проектування і формування ландшафтів	17		6			11	22		2		20
Всього за модулем 2	65	6	22			37	77	2	4		71
Усього годин	165	14	44			107	165	4	10		151

4. Теми практичних (семінарських) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин д/в	Кількість Годин з/в
1	СТВОРЕННЯ ПРОЕКТУ БЛАГОУСТРІЮ Вивчення топографічного плану, проектне завдання, обмірвальні креслення, варіантне проектування, технічний проект, робочі плани і креслення, підготовчі роботи, дренаж, підбір і нанесення рослин на план	8	2
2	ПРОЕКТУВАННЯ ПРИСАДИБНОЇ ДІЛЯНКИ Функціональне зонування присадибної ділянки, Житлова зона. Внутрішнє подвір'я . Плодовий сад і город.	8	2
3	ДЕКОРАТИВНЕ ОФОРМЛЕННЯ САДОВИХ ДОРІЖОК І ПЛОЩАДОК Загальні положення, садові покриття, основні види покриття і з'єднань, устрій простого патію, підїзна дорога на присадибній ділянці і її оформлення	6	2
4	ЕРГОНОМІЧНІ ВИМОГИ 1. Антропометричні дані людини 2. Фізіологічні вимоги 3. Естетичні вимоги	8	2
5	ПРОЕКТУВАННЯ МАЛОГО САДУ 1. Характерні особливості малого саду 2. Класифікація малих садів 3. Формування композиції малого саду	8	

6	ПРОЕКТУВАННЯ САДІВ НА ДАХУ 1. Архітектурно-ландшафтна організація покрівлі 2. Експлуатація та озеленення покрівель як один із шляхів вирішення проблеми оздоровлення навколишнього середовища та отримання додаткових цінних міських територій 3. Конструктивна схема експлуатованого даху	6	2
	Разом	44	10

5. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин д/в	Кількість Годин з/в
	1 модуль		
1	Садово-паркова архітектура Давнього світу. Історія ландшафтного дизайну Древнього Єгипту Асирії і Вавілонії, облаштуваність першої стоянки первісної людини. Початок ландшафтного дизайну в цілому й утилітарному напрямку. Перші сади на території Єгипту і древньої Месопотамії в XX-XV столітті до н.е.	2	6
2	Садово-паркова архітектура епохи античності. Садове мистецтво Древньої Греції. Садово-паркове мистецтво в Древньому Римі Садово-парковий дизайн Древньої Греції з вільним плануванням і структурою композиції. Об'єкти озеленення - як герони (священні гаї), філософські сади і приватні сади. Священні гаї, суспільні сади, сади при віллах, сади-іподроми, сади-перестіли у Древньому Римі.	4	4
3	Іспано-мавританський стиль. Аркади, екзотичні рослини, які відповідають кліматичним умовам: мандарини, кипариси, апельсини, олеандр. Вільна висадка рослин. Газони і декоративне заощення.	4	4
4	Сади і парки Середньовіччя Монастирський тип садів. Феодальний тип садів. Мавританський тип садів. Закрита прямокутна або квадратна ділянка, галявина, обгороджена ґратами, з алеями, прикрашена фонтаном і піднятими газонами квітів, декоративний фруктовий сад	2	6
5	Садово-паркова архітектура епохи Відродження Рельєф. Вода. Рослинність. Планування	4	10

6	Стиль італійського барокко Передумови виникнення. Особливості планування. Використання ландшафтних компонентів.	4	10
7	Французький класицизм Особливості планування. Зорове розширення простору. Домінування палацу. Зонування паркової території	2	10
8	Садово-паркове мистецтво Англії другої половини XVIII ст.. Пейзажний тип парку. Засновники ландшафтних парків в Англії. Прийоми композиції пейзажу	6	10
9	Японський сад. Формування, композиційні принципи. Вплив релігійних концепцій.	6	10
10	Садово-паркове мистецтво в Китаї. Велика китайська стіна. Емоційна спрямованість садів. Водойми і їх значення у садах.	6	10
	2 модуль		
1	Загальне поняття ландшафтного дизайну. Основи ландшафтного дизайну. Компоненти ландшафтного дизайну. Зелені насадження. Малі архітектурні форми	12	20
2	Стилі у ландшафтному дизайні. Історичні стилі, індивідуальні стилі, еkleктика	8	20
3	Формування об'єктів ландшафтного проектування. Внутрішня ідея. Об'ємно-просторова структура. Зорове сприйняття.	6	11
4	Основні принципи проектування і формування ландшафтів	11	20
	Разом	107	151

6. Методи навчання

У процесі вивчення дисципліни використовуються крім традиційних технологій і інтерактивні, а також інноваційні методи навчання, що є системою правил організації продуктивної взаємодії студентів поміж собою, з викладачем, з комп'ютером, з навчальною літературою, при якому відбувається освоєння нового досвіду, одержання нових знань і надається можливість для самореалізації особистості студентів.

Застосовуються: а) неімітаційні (словесні - пояснення, розповідь, лекція, бесіда, практичні заняття) і б) імітаційні методи навчання - ігрове проектування (розробка методичних або технологічних рішень).

Наявність електронного навчального мультимедійного ресурсу значно збільшує швидкість і якість засвоєння матеріалу, істотно підсилює практичну спрямованість у цілому і підвищує якість навчання.

Практичні заняття – для закріплення знань, отриманих на лекціях.

Лекції - як розповідь із описовим розкриттям основних складових дисципліни.

Самостійна робота – як активний метод поглибленого вивчення дисципліни.

Консультації - як один із ефективних методів індивідуального навчання, мета якого – роз'яснення найбільш складних, незрозумілих для студентів питань.

Розповідь - для оповідної, описової форми розкриття навчального матеріалу.

Пояснення – для розкриття сутності певного явища, закону, процесу;

Бесіда – для усвідомлення за допомогою діалогу нових явищ, понять;

Ілюстрація – для розкриття предметів і процесів через їх символічне зображення (рисунок, схеми, графіки);

Практична робота для використання набутих знань у розв'язанні практичних завдань.

7. Очікувані результати навчання з дисципліни

Студент повинен засвоїти знання з історії виникнення і розвитку садово-паркової та ландшафтної архітектури у створенні штучного середовища для подальшого використання і розвитку ідей у своїй професійній діяльності; опанувати знання щодо зеленого будівництва; отримати знання щодо методів вирішення проблеми озеленення міст; одержати навички з ландшафтного проектування з урахуванням нормативних міжнародних та державних вимог.

8. Методи контролю

При контролі ритмічності навчання студентів використовуються:

- поточний контроль при експрес-опитуванні в ході лекцій;
- контроль виконання завдань до практичних занять;
- рубіжні контролю знань;
- контроль при здачі усного заліку.

9. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота														Підсумковий тест (іспит)	Сума
Змістовий модуль №1										Змістовий модуль № 2					
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T1	T2	T3	T4	40	100
4	2	2	2	2	4	4	4	2	4	5	5	10	10		

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
85-89	B	добре	
75-84	C		
70-74	D	задовільно	
60-69	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

10. Методичне забезпечення

1. Робоча програма.
2. Тексти (конспект) лекцій з дисципліни «Садово-паркове та ландшафтне проектування» для студентів спеціальності 191 «Архітектура та містобудування» денної та заочної форм навчання / Укл.: С.О.Захарова – Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2020. - 121с.
3. Методичні вказівки до проведення практичних занять з дисципліни «Садово-паркове та ландшафтне проектування» для студентів спеціальності 191 «Архітектура та містобудування» денної та заочної форми навчання / Укл.: Укл.: С.О.Захарова – Запоріжжя: Національний університет «Запорізька

політехніка», 2020 – 68с

4. Методичні вказівки до самостійної роботи з дисципліни «Ергономічні принципи проектування міського середовища» для студентів спеціальності 191 «Архітектура та містобудування» денної та заочної форми навчання / Укл.: С.О.Захарова. – Запоріжжя: Національний університет «Запорізька політехніка», 2020 - 20с.
5. Модульна контрольна робота

11. Рекомендована література

Базова

1. Кепко О.І., Чумак Н.М. Комп'ютерне проектування садово-паркових об'єктів [Навчальний посібник] / О.І. Кепко, Н.М. Чумак. – Умань: “Візаві”, 2010. – 196с.
2. БруксД.Краткаяэнциклопедиясадовогодизайна/ДжонБрукс.–М.:ЗАО «БММ», 2008. – 224 с.
3. Фатиев М.М., Теодоронский В.С. Строительство и эксплуатация объектов городского озеленения [учебное пособие] / М.М. Фатиев, В.С. Теодоронский. – М.: ФОРУМ, 2011. – 240с.
4. Теодоронский В.С. Строительство и эксплуатация объектов ландшафтной архитектуры [учебник для студентов высших учебных заведений] / В.С; Теодоронский, Е.Д. Сабо, В.А. Фролова; под ред. В.С. Теодоронского. – 3-е изд., стер. – М.: Издательский центр «Академия», 2008. – 352с.
5. Иванова И.В. Декоративное садоводство / Ирина Владимировна Иванова. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2003. – 286с.
6. Ландшафтное проектирование / авт.-сост. Н.В. Петренко. – М.: АСТ; Донецк: Сталкер, 2008. – 206, [2] с.:ил.
7. Хессайон Д.Г. Все об альпинарии и волоеме в саду. Издание 2-е, испр. / Д.Г. Хессайон. – М.: Кладезь-Букс, 2004. – 128с.

Додаткова:

1. Кукушин В.С. Ландшафтная архитектура. [Учебное пособие] / В.С. Кукушин, С.Н. Кружилин. – Ростов н/Д : Феникс, 2010. – 350 [1] с.: ил. – (Высшее образование).
2. Сычева А.В. Ландшафтная архитектура. [Учеб. пособие для вузов] / А.В. Сычева. – 4-е изд. – М.: Издательство Оникс, 2007. – 87 с.:ил.
3. Астахова Е. Ландшафтный дизайн. Современные решения / Елена Викторовна Астахова, Татьяна Николаевна Крупа, Марина Геннадиевна Череватенко. – Харьков: Книжный клуб, 2007. – 320с.
4. Бриджуотер А. Ландшафтный дизайн / Алан Бриджуотер, Джилл Бриджуотер. – Харьков, Белгород: Изд-во «Клуб семейного досуга», 2010. – 110с.

5. Сокольская О.Б. Ландшафтная архитектура: Специализированные объекты / О.Б. Сокольская, В.С. Теодоронский, А.П. Вергунов. – М.:Издательский центр «Академия», 2007. – 224 с.
6. Искусство архитектурно-ландшафтного дизайна / под общей редакцией Потаева Г. А. – Ростов н/Д: Феникс, 2008. – 217, [1] с.: ил. [16] л.ил. – (строительство и дизайн).

12. Інформаційні ресурси

1. Національна бібліотека України імені В.В. Вернадського
<http://www.nbuv.gov.ua/>
2. Державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В.О. Сухомлинського
www.dnpb.gov.ua/
3. Бібліотека українських підручників <http://pidruchniki.ws/>
4. Веб-сайт Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. URL:
<http://www.minregion.gov.ua/napryamkidiyalnosti/zkh/terretory/vprovadzhennya-v-ukrayini-yevropeyskoji-iyerarhiyi-upravlinnya-pobutovimi-vidhodami/>
5. Звіт про стратегічну екологічну оцінку проект плану дій з адаптації до наслідків зміни клімату міста Запоріжжя
https://zp.gov.ua/upload/editor/2_zvit_seo_plan_dij.pdf
6. АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ «Базове дослідження стану та напрямів розвитку екологічної політики України та перспектив посилення участі організацій громадянського суспільства у розробці та впровадженні політик, дружніх до довкілля» (період: 2018 - січень 2019)
https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2019/12/baseline-research_report_publishing-dec-2019.pdf

